

Promlčecí lhůta právních jednání denního života.

Václav Řehořka.

V době sepsání obč. zák. obec. rozuměla se pod pojmem promlčení (Verjährung) každá změna nějakého práva, způsobená uplynutím určité doby. Tato nastala pak tím, že práva zanikala následkem jich nevykonu po určitou zák. stanovenou dobu, kterýžto případ se označoval jako promlčení extinktivní. Naproti tomu o akvizitivním promlčení práv nebo-li t. zv. vydržení (Ersitzung) mluvilo se tehdy, získal-li někdo toho práva tím, že je vykonával po určitou dobu zákonnou.

O. z. o. pohlíží tudíž na promlčení a vydržení jako na dvoje souběžné právní skutečnosti, pokládá je jen za dvě různé stránky jednoho a téhož principu a to chybně, neboť vydržení vyžaduje zcela jiné skutkové podstaty než promlčení a nehledíc k času, nemají tyto dva právní ústavy pranic společného. Vydržení jest nabytí toliko některých práv a sice na základě dlouholetého držení, zvláště kvalifikovaného. Promlčení jest pozbytí některých práv pro neužívání práva v době zákonem vyměřené.

Dnes jest tudíž názor, že vydržení jest jen zvláštním případem promlčení, všeobecně opuštěn a rozumí se pod názvem promlčení toliko t. zv. promlčení — extinktivní.

Jest tudíž vítati, že i nová českoslov. osnova revise o. z. o. jest tohoto názoru a přesně rozlišuje oba pojmy tím, že stanoví pojem promlčení jako zánik práva, a contrario pojmu vydržení, jakožto vzniku práva uplynutím určité, zákonem vyměřené lhůty.

Pozorujeme-li práva a závazky z hlediska promlčení, můžeme je dělití na práva promlčitelná a nepromlčitelná, ona pak pravidelně a nepravidelně promlčitelná.

Úkolem naším jest všimnouti si hlavně práv nepravidelně promlčitelných, speciálně předpisů § 1486, jakožto nejzajímavějšího; zmíníme se tudíž o ostatních jen mimochodem.

Pravidelná doba promlčení jest jak v dosud platném právu, tak i v osnově stanovena na 30 let. Ustanovení toto tkví svými kořeny ještě v právu římském. Hledíc však k tomu, co bylo pověděno hned úvodem o chybné konstrukci pojmů vydržení a promlčení, kteréhožto názoru se přidržuje též důvodová zpráva naší osnovy, jest v dosavadním znění § 1478 vynechati zmínku o vydržení, zahrnujícím

v sobě též promlčení tak, že novelisované znění § 1478 bude obsahovati pouze druhý odstavec citov. paragrafu. Rovněž práva, která jsou zapsána do veřejných knih, jak stanoví § 1479, promlčují se pravidelně v době 30leté. Je-li pak promlčecí lhůta určitých práv kratší nebo delší těchto 30 let, mluvíme tu o právech nepravidelně promlčitelných.

Delší lhůta promlčecí stanovena jest jakožto privilegium osob vytčených v § 1472, a sice 40letá, jak stanoví § 1485.

Tímto přistupujeme ku hlavnímu předmětu práce, ku kratším lhůtám promlčecím. Jest pak zde pojednati hlavně o § 1486, který zmenšuje lhůtu pro právní jednání denního života.

Kratší lhůta promlčecí není již novum. Vtělení krátkých lhůt promlčecích v zákon bylo provedeno již u starých Římanů. Z počátku národ zemědělský, požívající plodů své půdy, vypěstovaných svou rodinou a svým působením, vyměňoval své statky jen velmi zřídka. Proto vznikalo zpočátku jen velmi málo nároků obligačních a nejevila se tudíž potřeba takto po různu vzniklé nároky časově omezovati. Proto jsou též starořímské *actiones* jen »perpetuae«. Vznikem měst však přestalo zemědělství býti jediným zaměstnáním a občané vozili plody své půdy pravidelně na trh do města a tak položen základ obchodu. Vzniká pak »*praetor urbanus*« s dalekosáhlou pravomocí, který žalobní právo omezuje na rok (*act. ex edicto-poenales*), rovněž jako některé interdikty i žaloby *ex edicto aedilico* (*quantum minoris* nedí bitoria) na 2—6 měsíců.

Odůvodnění zavedení těchto krátkých lhůt jest v tom, že by »dlouhým trváním ohrožena byla veškerá bezpečnost obchodu, kdyby na př. při *act. redhibitoria* a *quantum minoris* kupní smlouvy, jinak řádně uzavřené, pro vady prodaného předmětu po nepoměrně dlouhou dobu byly zrušitelné. Tak ohroženo by bylo klidné držení statků na základě kupních smluv nabytých. (To platí o obou žalobách. Neboť též *act. quantum minoris*, zejména jedná-li se o značné slevy z tržní ceny, čelí přímo proti podstatě smlouvy kupní.)

Roku 424. po Kr. zavedli císařové Honorius a Theodosius II. 30leté promlčení obl. nároků vůbec, netýkalo se však dřívějším právem stanovených kratších lhůt, které v platnosti zůstaly i po císařském všeobecném zákoně promlčecím.

Tyto zásady římského práva byly pak často i novými kodifikacemi přejaty.

Pruský Landrecht z r. 1794. má stejnou dobu promlčecí jako v římském právu, totiž 30letou, proti fisku, kostelům a korporacím stejných výsad požívajícím 44letou dobu promlčecí. Vedle těchto dlouhých lhůt promlčecích obsahuje však P. L. celou spoustu mimořádných, mnohem kratších lhůt promlčecích pro jednotlivé případy — a jest v tom ohledu mnohem pestřejší, ale jest též méně přehledný než rak. ob. zák. obč.

Mnohem dokonaleji jest propracována otázka těchto kratších lhůt

lhůt ve francouzském Code civil. Dle ustanovení čl. 2262 jest všeobecná nejdelší lhůta promlčecí stanovena sice rovněž na 30 let dle vzoru římského, avšak ve 4. oddělení mezi zvláštními případy promlčení přihlíží Code civil ke skutečným hromadným potřebám denního života způsobem velmi moderním. Tak na př.: Žaloby mistrů za měsíční vyučování v umění a vědách, nároky hotelierů a hostinských za poskytnutý byt a podané pokrmy a nápoje, dále nároky dělníků i nádeníků na zaplacení jich mzdy za dodaná díla neb vykonanou práci se promlčují již v 6 měsících. Především jsou tedy obmezeny časově nároky ze smluv kupních a námezdních, jež v moderním životě a zvláště v městech velmi rychle se množí. Zvláště sluší upozorniti na zavedení jednoroční lhůty promlčecí při žalobách kupců za zboží prodané soukromníkům-neobchodníkům. Jednoroční doba promlčecí zavedena též pro žaloby lékařů, ranhojičů a lékárníků za pohledávky, operace a dodané léky.

Shora zmíněné ustanovení vztahuje se ovšem především na přečetné všední smlouvy kupní, jimiž soukromník kryje denně své vlastní potřeby v domácnosti, ale také, a to jest důležité, vztahují se též na smlouvy kupní, jimiž třeba neobchodník, ale pro svoji soukromou potřebu (pro sebe a svoji rodinu) kupuje zboží, aniž by měl v úmyslu dále je zciziti.

Ustanovení tato čerpána jsou ze starofrancouzských zvyklostí »coutumes«, zejména ze zvyklostí pařížských. Tyto právní zvyklosti pařížské nabyly takové váhy, že často byly pokládány za obecné právo francouzské.

Tento moderní názor starého Code civil byl pak vzorec i novějším zákoníkům.

V krajích porýnských platil Code civil a tu seznali pruští králové a jich vlády, pokud se promlčení týče, přednost v ustanoveních Code civilu před domácími zákony a vydali proto nový zákon, jímž v Prusku zavedeny promlčecí lhůty značně kratší. V úvodě zákona se cituje: »při pohledávkách, jež bývají buď ihned neb v krátké lhůtě placeny, z dlouhého trvání lhůt Pruského L.-R. pochází nejistota, a proto se vydává tento nový zákon.« Jsou pak v tomto stanoveny 2 krátké lhůty:

1. dvouletá — pro pohledávky průmyslníků, kupců, kramářů, umělců, řemeslníků i lékárníků za dodané zboží a vykonanou práci, ovšem jen pro domácí potřebu odběratelovu, neboť bylo-li zboží neb práce dodány pro obchod neb živnost odběratelovu, přestává býti obchodem všedního života a tu tedy platí stará lhůta L.-R.

2. Druhá — krátká lhůta promlčecí jest 4letá pro pohledávky kostelů a duchovních za výkony kostelní neb obřadní, pro dávky za úřední výkony soudních komisařů, advokátů, notářů, lékařů atd. Tento citovaný zákon pruský ze dne 31. března 1838 jest důležitý tím, že v podstatě jeho lhůty přešly do nového německého obč. zákona.

Než přikročíme k promlčecím lhůtám Něm. zák. obč., jest upozorniti na to, že tento zákoník rozlišuje promlčení a vydržení jako 2 od sebe různé právní ústavy. Vydržení jest zvláštní způsob nabývací, o němž též odděleně pojednáno mezi způsoby nabývání vlastnictví, kdežto promlčení jest způsob pozbývání nároků, o němž pojednáno ve všeobecné části. Něm. zák. obč. nezná tedy jako starší theorie (na př. též náš o. z. o.) společného stavu praescriptionis, jež by zahrnovala oba ústavy, totiž nabývání a pozbývání práv či promlčení v užším slova smyslu.

V Něm. obč. zák. všeobecná promlčecí lhůta jest rovněž stanovena na 30 let, ale mnohé výjimky z ní stanoví lhůty kratší. Tak jmenovitě zkrácena promlčecí lhůta ohledně nároků z obchodů a právních jednání denního života, oběhu a obchodu, a motivy uvádějí, že vzorem byl Code civil, jenž však po uplynutí lhůty stanoví jen domněnku zaniknutí, kterou oprávněný může vyvrátiti protidůkazem, kdežto Něm. obč. zák. stanovil objektivní zánik nároku (po uplynutí doby).

Jako důvod pro zavedení těchto kratších lhůt se uvádí toto: že nebývá zvykem dávat kvitance neb potvrzení při těchto menších obchodech na učiněné zaplacení. Poněvadž pak takové obchody pro svoji drobnost a všednost často rychle mizí z paměti, stává se po letech postavení dlužníka vůči nároku z takového obchodu velmi obtížné. Nutno tudíž jak dlužníka, tak i jeho dědice chrániti, kteří nemohou míti ani vědomosti, natož ne důkazu o zaplacení snad dávno se stavším, proti nárokům často velmi pochybného rázu. Zavedena tudíž 2letá doba promlčecí pro nároky z obchodů všedního života. (Typickým druhem takových právních jednání, podléhajících 2letému promlčení, jest prodej zboží kupců, řemeslníků, živnostníků atd.). Jsou pak 2letému promlčení podřaděna i taková právní jednání, jež nevykazují té vlastnosti, že by denně neb častěji se opakovala, ale vřaděna sem byla jen pro svoji drobnost neb alespoň podobnost s oněmi obchody, jimiž se něco pro domácnost kupuje.

Něm. zák. obč. zachoval si však vedle 2leté promlčecí lhůty též dle pruského vzoru 4letou promlčecí lhůtu, a to pro úroky (počítaje v to i onu část, již se kapitál umořuje), pro nároky na činži z nájmu, pachtů, nároky za nedodané důchody, dávky výměnkové, příspěvky vyživovací a vůbec pro nároky na všechny ostatní »pravidelně se opakující dávky«.

Srovnáme-li ustanovení Něm. zák. obč. se švýcarským právem obligačním, kde všeobecná promlčecí lhůta jest 10letá a jen jediná lhůta 5letá pro nároky z právních jednání všedního života i všeliké dávky se opakující, musíme konstatovati, že ustanovení 2—4letých lhůt promlčecích něm. obč. zák. odpovídají mnohem více potřebám skutečného života než švýcarská, neboť 5letá promlčecí doba jest pro nárok na př. za prodaný kousek másla nebo bochník chleba příliš dlouhá. Počet lhůt jest v něm. obč. zák. o jednu roz-

možen, což ale není věci na škodu, neboť o nepřehlednosti nemůže tu býti řeči.

Zběžně sluší se ještě zmíniti o černo-horském obč. zák., kde všeobecná promlčecí lhůta vyměřena na 30 let, kratší lhůta pak jest 5- a 4letá. Závazky z právních jednání všedního života postihnuty jsou ustanovením čl. 629, jenž stanoví promlčecí lhůtu 2letou pro pohledávky kupců a prodavačů na drobno za zboží dodané těm, kteří nejsou kupci.

Účinek vzorů něm. a švýcar. možno pozorovati též ještě v ruském obč. zák. Všeobecná promlčecí lhůta jest zde 10letá. Motivy jsou: 1. v zákoně pobaltickém platí též 10letá promlčecí lhůta, které již ruský právní život dostatečně uvykl. 2. 30letá lhůta promlčecí jest příliš dlouhá vůči průměrné délce lidského života, proto pro žaloby z právních jednání denního života stanovena 2letá promlčecí doba. Opětující se dávky podrobeny 5leté promlčecí lhůtě tak, jako v něm. obč. zák. v § 196. V podrobnostech ovšem jsou rozdíly. Něm. obč. zák. podrobuje 2letému promlčení též nároky zemědělců za prodej plodin pro domácnost dlužníkovu. Ruský obč. zák. toho nečiní, ponechávaje 10letou promlčecí lhůtu, což se odůvodňuje tím, že takové prodeje nejví se jako jednání průmyslová, nýbrž že jsou realisační důchodů z movitého statku. Dále se uvádí, že takové prodeje dějí se zpravidla za hotové, proto prý pro ně není třeba žádné zvláštní lhůty promlčecí, avšak jest jisto, že to jest příznakem všech práv. j. d. ž. vůbec, že se zpravidla dějí za hotové, a pro ně jest potřeba krátké promlčecí lhůty právě pro jich drobnost a všednost. Právě tato právní jednání jsou typem všedních jednání, uzavíraných zpravidla bez všech zápisů a listin, pročez snadno se na ně zapomíná, takže u nich potřeba krátké lhůty jest nezbytná; souhlasíme tudíž s něm. obč. zák.

Pozorujíc tento vývoj promlčecích lhůt v různých státech evropských přicházíme k tomu závěru, že 30letá lhůta promlčecí nevyhovovala a nevyhovuje požadavkům moderního obchodního života. Ve všech zákonících tudíž zavedeny lhůty kratší a délka těchto lhůt přizpůsobena povaze, zvyklostem a potřebám toho kterého státu.

Zbývá tudíž podrobiti kritice vývoj promlčecích lhůt v rakouském zák. obč. a srovnati s dnešním stavem.

O. z. o. zůstal v podstatě, pokud se týče všeobecné lhůty promlčecí, na zásadách práva římského, neb stanoví v §§ 1478 a 1479 všeobecnou lhůtu promlčecí 30letou. Pokrokem pak bylo zavedení 3leté promlčecí lhůty v § 1480 pro roční dávky, roky, důchody atd. Čeho však velmi citelně se postrádalo, bylo vyměření krátké lhůty promlčecí pro nároky ze všedních smluv. Moderní obchod peněžní i moderní právní praxe volala po nápravě a uváděla též pádné důvody, odvolávajíc se na ohromný počet těchto smluv a na jejich zvláštní ráz oproti jiným právním jednáním. První vlastností těchto

smluv jest, že osoba odběratele a jeho způsobilost jsou významu jenom podružného a to proto, že uzavření smlouvy a její plnění z obou stran čili realizace vykonává se tu rázem, mnohem víc skutkem (re), než slovy a prohlášováním. A takovému uzavírání a současněmu realizování hodí se smlouvy zcela jednoduché, neobsahující žádných neb jen nepatrných vedlejších ustanovení, bez všech komplikujících podmínek. (V krámech a obchodech, na drahách obyčejně nikdo se neptá, jak se odběratel jmenuje, kdo jest, kupuje-li pro sebe neb jiného, je-li zákazník způsobilý k právním činům. Zákazník jednoduše vezme zboží, zaplatí a odejde.)

Charakteristickým pro tyto smlouvy jest dále též hotové placení a neodkladné plnění, při čemž plátce od příjemce nežádá obyčejně ani kvitance, ani potvrzení příjmu. Při velkém návalu v obchodech o svátcích a v sobotu večer není téměř ani možno při takových obchodech vydávat formální kvitance. Nastala by tu stagnace a zmatky a obchodník raději se vzdá uzavřítí obchod se zákazníkem, který by třeba koupil za 1 Kč a tvrdošijně stál na tom, aby se mu vydala kvitance:

Požadavkům shora uvedeným bylo učiněno zadost třetí novelou z r. 1906 a sice §em 194. Paragraf tento byl vytvořen pod heslem zkrácení promlčecí lhůty pro pohledávky z právních jednání denního života. Vládní motivy z r. 1907 zdůrazňují, že tu jde o pohledávky průměrem nepatrné a o právní jednání, jež se zpravidla opakují. Tím vysvětlují, že nelze o zapravení takových dluhů — myslí se tu patrně na pohledávky potravináře, krejčího, obuvníka atd. — uchovati v paměti účastníků důkaz. Stvrzenky o takových platech, že prý se často ani nevydávají a tam, kde se dávají, nemožno přece žádati, aby se schovávaly po 30 roků. Z toho pak vyplývá zájem řádného dlužníka na zkrácené lhůtě promlčecí. Jest však též v zájmu samotného věřitele, aby takovéto pohledávky uplatňoval co nejdříve. Často nemá o nich ani řádných dokladů a bude proto za živé paměti snáze moci čeliti neodůvodněným námitkám dlužníkovým, než po dlouhé době. Může se též proti žádosti dlužníkově o delší posečkání brániti poukazem na krátkou promlčecí lhůtu. V tom pak jest zároveň vážný zájem národohospodářský.

Dále pak ukazují motivy z hlediska obecných zájmů, že největší část platů § 194 novely náleží k provozovacím nákladům soukromého hospodářství dlužníka. Nahromadí-li se však platy takovým čekáním za řadu let, pak vzrostou ve velký kapitálový dluh, jehož dobývání může otrástiti hospodářskou existencí dlužníkovou. Důvody tyto možno v předstátě schváliti. Ale na cestě by nás mohly vésti důkaz motivů na průměrnou nepatrnost pohledávek a na jejich pravidelné opakování. Krátká lhůta ta platí totiž také pro pohledávky válečných dodavatelů za dodávky, snad i milionové, pro pohledávky velkoobchodníků a továren i při mírových obchodech často jdoucí i do tisíců, na pohledávky velkostatků za spoustu vagonů ře-

py, na pohledávky sanatorií i chirurgů, advokátů a jiných, bez ohledu na jich výši. U těchto pohledávek pak nelze viděti ani nepatrnost, ani že by se opakovaly s určitou pravidelností.

Jde tudíž § 1486 o. z. o. daleko za rámec drobných právních jednání denního života, na které motivy v první řadě myslely, ba možno říci, že krátkému promlčení tomu bude nyní podléhati většina pohledávek z obligačních poměrů. Nelze však říci, že by toto vzdálení se od myšlenkového východiska motivů bylo věci na škodu. Doba 3 let jest dosti dlouhá, aby v ní mohl každý k uplatnění své pohledávky aspoň začáteční kroky podniknouti.

Samorostlou jest ovšem v naší novele volba jednotné 3leté lhůty promlčecí pro pohledávky denního života. Jednotná tato lhůta se mile odráží od rozříštění lhůt práva francouzského a něm. o. z., jak o nich shora vyloženo. Lhůta 3 let se také snadno vžije v praktickém našem životě, neboť zdomácněla u nás již na základě § 1480 obč. zák. pro úroky a jiné opětuující se dávky. Jest též velmi účelno v § 194 novely, že není činěno rozdílu mezi koupěmi konsumpčními a obchodními.

Významnější než obě předchozí jest další novota. Všechny zákoníky, jež dosud zavedly kratší lhůtu promlčecí pro pohledávky z denního života, podávají jenom výpočet pohledávek, pokud možno přesně vymezený, které mají býti těmto kratším lhůtám podrobeny. Vládní osnova z r. 1907 snažila se již, aby dospěla k obecnějšímu principu a postavila tudíž v čelo § 194 novely předpis, který v podstatě odpovídá č. 1. nynějšího § 194 novely. Předpis zahrnuje pod krátké promlčení pohledávky z plnění konaných »in einem geschäftlichen Betriebe«. K tomu širokému předpisu připojuje však výpočet celé řady zaměstnání a podniků, které krátkému promlčení měly býti podrobeny, a sice ne snad jako exemplikace pojmu »geschäftlicher Betrieb« uvedeného pod č. 1., nýbrž jakoby ty podniky další byly zase něco jiného než »g. B.« § 194 osnovy měl proto nikoliv jako uzákoněný § 194 šest, nýbrž 11 čísel a byl více než dvakrát tak dlouhý. Justiční komise panské sněmovny § ten zjednodušila tím, že škrtnla podniky a zaměstnání, které dle názoru jejího jistě byly zahrnuty v pojem »g. B.«

Komise pak, která koná porady o revisi obč. zák., staví se k ustanovením tohoto § (1486) celkem kladně. V důvodové zprávě k tomuto § podotýká následovně: Nepřijímá se návrh předložený komisí, aby pokud se týká advokátů (stejně arcit by muselo platit i o notářích, patent. zástupcích a jiných osobách veřejně povoláných obstarávati některé věci), doba promlčecí byla prodloužena na 5—6 let. Jako důvod se uvádí, že některé věci trvají příliš dlouho, takže by leckdy nebylo možno požadovati zaplacení. Důvodem zamítnutého stanoviska jest, že komise nemá přednesených obav, hledíc k § 1478 a k § 1170 o. z., jenž při revisi zůstal jistě zachován, jakož i k § 1014, jenž sluší vykládati v souvislosti s § 1170.

Dle uvedeného vidíme tudíž, že předpis § 1486 resp. 194. třetí novely, zůstal v podstatě nezměněn, doplněn jsa toliko (novým) odstavcem navrhovaného znění dotčené komise. Promlčení pohledávek uvedených v §§ 1480—6 počíná koncem roku, v němž nastala událost, s níž § 1478 spojuje promlčení.

§ 1486 byl pod tlakem válečných poměrů, kdy velká většina obchodníků, živnostníků atd. byla narukována, suspendován a suspense tato byla vládou prodlužována od roku k roku, takže v době suspense tohoto § platila všeobecná 30letá lhůta promlčecí. Poněvadž pak nyní *raison d'être* této suspense pominul a suspense nebude víc prolongována, bylo nutno rozřešiti otázku promlčecí lhůty právních jednání stavších se v intervalu mezi vyhlášením suspense a zrušením jejím. Směrodatným jest zde k posouzení této otázky vládní nařízení ze dne 15. února 1923 o prodloužení promlčecí lhůty pro některé pohledávky, kde stanoveno:

1. Promlčecí lhůta pro pohledávky, uvedená ..... a 1486 o. z. o., která byla zkrácena 3. dílčí novelou z r. 1916, prodlužuje se dále tak, že tyto pohledávky promlčí se nejdříve dnem 1. dubna 1924, jestliže nezanikly již před tím uplynutím delší promlčecí lhůty, dříve v zákoně určené.

2. Pro pohledávky uvedené, které dospěly do 1. dubna 1921, počíná se 3letá promlčecí lhůta od tohoto dne; pro pohledávky později dospělé počíná se dnem dospělosti.